

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2014

Noora Karjalainen

INTERKULTTUURINEN OHJAAJA

– Teatteriohjaajan käsikirja viittomakielen
kohtaamiseen

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävä taide | Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2014 | 26 sivua

Marja Susi

Noora Karjalainen

INTERKULTTUURINEN OHJAAJA - TEATTERIOHJAAJAN KÄSIKIRJA VIITTOMAKIELEN KOHTAAMISEEN

Opinnäytetyö tutkii ja tarkastelee teatteriohjaajan interkulttuurista kompetenssia viittomakielisyyden kohtaamisessa. Esimerkkien kautta tarjotaan työvälineitä viittomakielisyyden ymmärtämiseen ja lähestymiseen. Interkulttuurinen kompetenssi on kulttuurienvälisen viestinnän ammattitaitoa, kykyä ymmärtää toisesta kulttuurista tulevien ihmisten kulttuurisidonnaista taustaa sekä käyttäytymis- ja ajattelumalleja. Interkulttuurisesti tehokkaan vuorovaikutuksen saavuttamiseksi osapuolten tulisi olla tietoisia toistensa todellisuudesta ja suhtautua toisiinsa uteliaisuudella.

Ensimmäisessä osassa esitellään yleisiä viittomakielisiin ja kuuroihin liittyviä kulttuurieroja ja todellisuuden kokemisen tapaa konkreettisin esimerkein. Tekstissä valotetaan viittomakielisen yhteisön nykytilaa ja viittomakielen tulkin työnkuvaa.

Toinen osa keskittyy haastatteluaineiston pohjalta nostamaan esiin yleisiä kuulevan ohjaajan ja viittomakielisen näyttelijän työskentelyyn liittyviä haasteita, sekä ehdottamaan niille konkreettisia ratkaisuja.

Kolmannessa osassa avataan esimerkkitapauksen kautta interkulttuurisen kompetenssin hyötyjä ja mahdollisuuksia taiteellisessa työskentelyssä näyttämöllä. Viittomakieliset katsojat kokevat näyttämön eri tavalla ja omaavat erilaisen tavan vastaanottaa informaatiota. Näkökulman tiedostamisesta on hyötyä, kun tavoitteena on universaali vuorovaikutus yleisön kanssa.

ASIASANAT:

Interkulttuurisuus, interkulttuurinen kompetenssi, viittomakieli, viittomakielen tulkki, kuurot, teatteriohjaajat, teatteri-ilmaisun ohjaaja, saavutettavuus, esteettömyys

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing Arts | Bachelor of Arts

2014 | 26 pages

Marja Susi

Noora Karjalainen

INTERCULTURAL DIRECTOR – THEATRE DIRECTOR'S HANDBOOK TO ENCOUNTERING SIGN LANGUAGE

This Bachelor's thesis studies and examines intercultural competence of a theatre director encountering sign language. By practical examples the writer offers different tools for understanding and approaching sign language culture. Intercultural competence means cross-cultural communication skills, an ability to understand cultural background of people coming from different cultures aside of their behavioural conventions and mindset. In order to achieve interculturally efficient interaction, both parties should be conscious about each other's reality and relate to that with curiosity.

Under the first main chapter the writer introduces general cultural differences of the deaf and sign language users with practical examples. Sign language community's current situation and sign language interpreter's work is being shed light on.

In the second chapter, based on interviews, the writer questions the challenges of a hearing director and a deaf actor at work, and suggests practical solutions to them.

The third and last part describes advantages and opportunities of intercultural competence within artistic framework on stage. Sign language users experience stage in a different way and they possess different means of receiving information. Recognizing one's angle of view is advantageous when universal interaction with the audience is set as a goal.

KEYWORDS:

Interculturalism, intercultural competence, sign language, sign language interpreter, deaf, theatre directors, drama instructor, accessibility

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KUUROT JA VIITTOMAKIELISET	7
2.1 Viittomakieliset	7
2.2 Kulttuurieroja	8
2.2.1 Visuaalisuus	8
2.2.2 Valaistus	9
2.2.3 Viestintä	10
2.3 Viittomakielen tulkki	10
2.3.1 Kuka puhuu kenelle?	11
2.3.2 Tulkin ammattietiikka ja tulkkaukseen valmistautuminen	11
2.3.3 Teatteriesityksen tulkkaminen	12
2.3.4 Tulkin paikka ja valaistus	13
2.3.5 Tulkin työaika ja tauot	14
3 INTERKULTTUURINEN KOMPETENSSI	15
3.1 Interkulttuurisuus	15
3.2 Interkulttuurinen kompetenssi ohjaajantyössä	16
4 INTERKULTTUURISUUS NÄYTTÄMÖLLÄ	19
4.1 Teater Manu: Mitä on ääni, mitä on hiljaisuus?	19
4.2 Ääni energiana tilassa	20
4.3 Ääni tunnevaikuttajana	21
4.4 Kuuron todellisuus	22
5 YHTEENVETO	24
LÄHTEET	26

1 JOHDANTO

Aloittaessani opinnot Turun Taideakatemiassa vuonna 2010 törmäsin usein kysymykseen: miten sinun mielestäsi olisi tässä tilanteessa paras toimia? Kysymys tuli vastaan niin näyttelijäntyön improvisaatioharjoitteiden kohdalla kuin äänenkäytön tunneillakin. Kysymys oli täysin aiheellinen. Olen ollut 4-vuotiaasta lähtien huonokuuloinen ja äidinkieleni on suomalainen viittomakieli. Tunneilla mukanaani kulkee aina kaksi viittomakielen tulkkia, joiden työnä on kääntää puhe viittomakielelle ja viittomakieli puheeksi.

Useiden kontaktiopetustilanteiden kohdalla jouduimme improvisoimaan, jotta opetustilanne saataisiin mahdollisimman sujuvaksi ja pääsisin osallistumaan muun ryhmän kanssa opetukseen tasavertaisena ryhmän jäsenenä. Improvisaatioharjoitteiden aikana tulkit juoksivat askelen edelläni ja rentoutumisharjoitteita varten sovittiin etukäteen kosketusmerkeistä joita seurasin silmät kiinni.

Sen lisäksi, että olen teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijana ja työryhmän jäsenenä usein päätenyt pohtimaan oman osallistumiseni intensiteettiä, olen teattereissa huomannut palaavani samojen kysymysten äärelle katsojan näkövinkkeleistä. Saavutettavuustietouden määrä teattereissa vaihtelee hyvinkin paljon. Minut on usein sijoitettu istumaan nousevan katsomon taakse piiloon, sillä tulkkivalo ja viittomakieli saattaisivat kuulemma viedä katsojien mielenkiinnon itse esityksestä tai haitata ohjaajan kädenjälkeä. Rakenteiden takaa on luonnollisestikin hankala nähdä esitystä, joten sen sijaan että pulittaisin jatkossakin kalliin lipunhinnan ei-mistään, haluan saattaa oman näkökulmani päivänvaloon.

Opinnäytteessäni keskityn tarkastelemaan viittomakielisyyden kohtaamista ja interkulttuurisuutta ohjaajan näkökulmasta. Tässä opinnäytteessä rinnastan interkulttuurisuuden sellaiseen kulttuurienväliseen viestintään, jossa osapuolet ovat tietoisia toistensa kulttuurisesta taustasta ja ymmärtävät siitä juontuvia käyttäytymismalleja ja toimintatapoja. Tavoitteenani on tarjota ohjaajalle työkaluja interkulttuuriseen ohjaajantyöhön viittomakielisten osallistamiseksi sekä työryhmän yhdenvertaisiksi jäseniksi että valmiin esityksen aktiivisiksi katsojiksi.

Opinnäytteeni tutkii interkulttuurisuutta ja interkulttuurista kompetenssia kuulevien ja kuurojen maailman leikkauskohdissa ja pohtii kahden kulttuurin välisiä eroavaisuuksia esittävän taiteen työkentällä. Ennen kaikkea pyrin opinnäytteeni kautta osoittamaan, että interkulttuurinen yhteistyö kuurojen ja kuulevien välillä on mahdollista ja täynnä mahdollisuuksia. Nostan tästä esimerkkitapaukseksi norjalaisen Teater Manun interkulttuurisen työpajan, jossa kuusi viittomakielistä taiteilijaa teki yhteistyötä pohtiessaan äänitekniikan mahdollisuuksia kuuroille.

Lähdeaineistossani olen käyttänyt viittomakieli- ja teatterialan julkaisuja sekä juridisia lähteitä. Taustamateriaalini tueksi olen haastatellut kuuroa näyttelijä-ohjaajaa ja teatteriopettajaa Lars Otterstedtia, joka avaa omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan interkulttuurisesta työskentelystä sekä ohjaajana että näyttelijänä. Haastateltavaksi valitsin myös viittomakielen tulkki Heidi Kenttälän, jolla on kokemusta sekä esittävän taiteen työprosessissa että esityksessä tulkkauksesta.

2 KUUROT JA VIITTOMAKIELISET

Vanhan sanonnan mukaan kuurot ovat kansa vailla maata. Sanonnalla viitataan kuurojen vahvaan kieli- ja kulttuuriyhteisöön, joka ei tunne valtioiden rajoja. Monet kuurot kutsuvatkin itseään maailmankansalaisiksi. Kun suomalainen kuuro kohtaa esimerkiksi bolivialaisen toverinsa heitä yhdistää kulttuurinen yhteenkuuluvuuden tunne vaikka viittomakielet eroaisivat paljon toisistaan. Vastoin yleistä harhaluuloa viittomakieli ei ole kansainvälistä, vaan maailmassa on satoja eri viittomakieliä. Suomessa virallisia viittomakieliä ovat suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli ja niiden asema on turvattu Suomessa perustuslailla.

Viittomakieli on kieli muiden joukossa. Viittomakielellä ajatellaan, nähdään unia ja haaveillaan, sillä on omat murteensa, slanginsa sekä arki- ja juhlatyyliä. Viittomakielissä viittomat ovat puhuttujen kielten sanoja vastaavia yksiköitä. Käsi- ja vartaloliikkeiden lisäksi myös ilmeet, suun ja vartalon liikkeet ovat viittomakielisen ilmaisun kieliopillisia osia. (Kuurojen Liitto 2010, 7.)

World Federation of the Deaf arvioi maailmassa olevan noin 70 miljoonaa kuuroa (WFD 2015). Suomessa kuuroja lasketaan olevan noin 4000-5000 ja yhteensä viittomakielellä käyttäviä noin 14000. Suomenruotsalaisia viittomakielisiä on noin 300 ja heistä puolet on kuuroja. (Kuurojen Liitto 2015.)

2.1 Viittomakieliset

Viittomakieliset määrittelevät itsensä kieli- ja kulttuurivähemmistöksi. Yhteinen kieli, historia ja identiteetti sitovat viittomakielisiä yhteen (Kuurojen Liitto 2010, 3). Termillä ”viittomakielinen” viitataan näin ollen henkilöön, jonka äidinkieli tai ensikieli on joko suomalainen tai suomenruotsalainen viittomakieli. Viittomakielinen voi siis olla kuuro, huonokuuloinen, kuurosokea tai kuuleva. Monet kuurot käyttävät itsestään mielellään termiä ”kuuro”. Sen sijaan esimerkiksi sanat ”kuuroromyökkä” ja ”kuulovammainen” ovat poistuneet modernista kielenkäytöstä ja ne koetaan jopa loukkaavina.

2.2 Kulttuurieroja

Viittomakielisillä on omat käyttäytymisnorminsa ja tapakulttuurinsa, jotka saattavat poiketa paljonkin valtaväestön käyttäytymissäännöistä. Esittelen tässä muutamán tärkeän kulttuurieron, jotka todennäköisesti nousevat voimakkaimmin esiin ensi kertaa viittomakielisten seurassa ollessa.

2.2.1 Visuaalisuus

Näköaisti on kuuroille useimmiten dominoiva aisti. Koska kuurot eivät käytä auditiivisia informaatiokanavia, aivot ovat herkemmit visuaalisille ärsykeille ja aistihavainnoille. On huomattu, että kuuroilla on usein hieman laajempi näkökenttä kuin kuulevilla ja he huomaavat kuulevia herkemmin pieniäkin visuaalisia ärsykeitä ja yksityiskohtia.

Katsekontakti on kuuroille erittäin tärkeä. Monet kuurot ovat taitavia lukemaan huulilta, tulkitsemaan ilmeitä ja lukemaan kehonkieltä. Siksi kuuroja ja huonokuuloisia tulisi aina puhutella suoraan kasvot heitä kohti. Vaikka paikalla olisikin viittomakielen tulkki, on kohteliasta puhutella viittomakielistä suoraan ja katsoa häneen päin. Näin vastaanottaja myös ymmärtää, että häntä puhutellaan. Jos työskennellään isossa työryhmässä, on hyvä suosia piirejä ja rinkejä, jolloin kuurokin saa näköyhteyden kaikkiin työryhmän jäseniin. Piirimuodostelma luo myös tunteen ryhmän yhdenvertaisuudesta.

Mikäli kuuro katsoo toisaalle, hänen huomionsa kiinnittäminen onnistuu välimatkasta riippuen esimerkiksi kevyesti taputtamalla olalle, tömistämällä jalalla lattiaa tai koputtamalla pöytää, heiluttamalla kättä kuuron näkökentässä tai rämpytämällä valoja.

Viittomakielen tulkki kääntää puheen viittomakielelle ja päinvastoin. Tämä tapahtuu aina pienellä viiveellä, joka kannattaa ottaa huomioon varsinkin keskustelutilanteissa. Jos keskustelun vauhti kiihtyy, riskinä on ettei kuuro ehdi saada

puheenvuoroa. Siksi kannattaa keskustelutilanteissa pyrkiä selkeyteen: yksi puhuja kerrallaan ja puheenvuoroa voi pyytää vaikka viittaamalla.

Niin keskustelutilanteissa kuin keskittymistä vaativissa harjoitteissakin kannattaa noudattaa hyviä käytöstapoja. Siinä missä kuulevien maailmassa huonoa käytöstä osoittaa päälle puhuminen ja taustametelöinti, kuurojen maailmassa puhutaan ”visuaalisesta melusta”. Visuaalinen melu on häiritseväksi koettua ylimääräistä liikehdintää, viittomista, touhuamista ja puhetta, joka häiritsee katsojan tai puhujan fokusta. Aivan kuten ylimääräinen puheensorina voi saada kuulevan hermostumaan, myös kuuro voi hermostua visuaaliseen metelöintiin. Molemmipuolisen kunnioituksen merkki on, että sovitaan yhteisistä pelisäännöistä ja pyritään yhdessä välttämään häiriötekijöitä.

2.2.2 Valaistus

Hyvä valo on kaiken toimivan kommunikaation perusedellytys. Kuuron pitää pystyä näkemään mitä ympärillä tapahtuu ja mistä puhutaan. Monet erehtyvät ajattelemaan, että hätäuloskäynnin hämärä valo tai esimerkiksi videoprojisoinnista heijastuva valo riittävät silloin, kun tarvitaan pimeää. Vaikka kuuron näköaisti onkin harjaantunut, harva ihminen pystyy näkemään pimeässä ja hämärässä siristely voi käydä nopeasti raskaaksi. Paras tilanne on, jos koko tila saadaan valaistua niin, että kuuron on mahdollisimman vaivatonta seurata ympäröiviä tapahtumia. Mikäli pimeät hetket ovat aivan pakollisia eikä valoa voida järjestää edes tulkille, kuuroa voisi ohjeistaa etukäteen ja kertoa mitä varten pimeys on ja mitä sen aikana tehdään. Tarvittaessa voidaan sopia esimerkiksi jonkinlaisesta kosketusmerkistä.

Teatteriesityksissä tulkille tulee järjestää oma valo, jotta informaatio löytää perille. Millainen on hyvä tulkivalo? Valo tulisi suunnata oikein oikeasta kulmasta ja huolehtia, että tulkin kädet ja kasvot ovat näkyvissä. Valon polttopiste ei myöskään saa olla tulkkien kasvoissa, sillä tulkki ei muuten pysty näkemään asiakastaan. Takavallo on aina huono ratkaisu, sillä se jättää aina tulkin kasvot ja kädet pimementoon. Mikäli esityksessä käytetään pimennyksiä, tulkin valoa voi hieman

himmentää pimennyksen ajaksi. Kuitenkin sen verran, että kuuro pystyy näkemään tulkin. Jos pimeyden on pakko olla täydellinen, voi kuurolle antaa etukäteen pimeitä kohtauksia varten vaikka käsikirjoituksen tai osan siitä digitaalisessa muodossa.

2.2.3 Viestintä

Kuurojen kulttuurissa on hyvin tavallista puhua asioista suoraan. Joskus tämä saattaa kuulevista tuntua törkeältä tai jopa loukkaavalta. Kuuro harvoin tarkoittaa suoruudellaan kuitenkaan olla töykeä. Myös ns. ”deaf standard time” saattaa olla kuuleville uusi ilmiö. Termillä tarkoitetaan kuurojen taipumusta myöhästyä tai juuttua ovensuuhun, koska he unohtuvat pitkiksi ajoiksi viittomaan.

Yhteydenpidossa kannattaa huomioida yhteydenpitomenetelmän valinta. Jos työryhmällä on tapana usein hoitaa asioita keskenään soittaen, olisi hyvä huolehtia siitä että tieto saavuttaa kuuronkin. Tekstiviesti, sähköposti ja sosiaalinen media ovat usein kuuroilla hyvin hallussa ja niitä on suositeltavaa hyödyntää. Kuurojen kirjoitetun kielen taito voi vaihdella paljonkin, siksi on suositeltavaa käyttää aluksi selkeää kieltä (Kuurojen Liitto 2010, 20). Kuurot soittavat usein videopuheluita ja lähettävät videoviestejä. Etätulkkauspalvelun kautta viittomakieliset voivat soittaa tulkin välityksellä.

2.3 Viittomakielen tulkki

Suomen perustuslain 17 § :n 3 momentissa todetaan, että viittomakieltä käyttävien ja vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Viittomakielisillä on oikeus tulkkauspalveluihin elämän eri tilanteissa, koulussa ja työelämässä, arjessa ja juhlassa. Suomessa viittomakielen tulkkipalveluista ja tulkkivälityksestä vastaa Kela. Jokainen kuuro ja huonokuuloinen voi käyttää tulkkipalveluja 180 tuntia vuodessa, kuurosokeilla vastaava määrä on 360 tuntia vuodessa. Tulkkipalveluiden käyttö on asiakkaalle maksutonta ja tarvittaessa asiakas voi hakea

lisää tulkkaustunteja. (Kela 2015.) Mikäli tulkin tilaaja on muu kuin itse kuuro, tulkkitalauksen voi hoitaa suoraan tulkkausfirman kautta.

2.3.1 Kuka puhuu kenelle?

Viittomakielen tulkki on kielenkääntäjä. Tulkki ei ole henkilökohtainen avustaja, eikä tulkki hoida asiakkaansa asioita tämän puolesta. (Kuurojen Liitto 2010, 21.) Viittomakielen tulkki Heidi Kenttälä on törmännyt uransa aikana usein tilanteisiin, joissa kuulevien on ollut vaikea ymmärtää, että puheen voi osoittaa suoraan kuurolle.

Harmittaa usein kuuron puolesta, jos kuulevat esimerkiksi tulevat juttelemaan tulkille ja kysymään tulkilta viittomakieleen ja kuurouteen liittyviä asioita. Olisi hyvä heti alussa luoda välitön kontakti suoraan viittomakieliseen. Toki ymmärrän sen, että on paljon helpompaa alkaa kommunikoidaan tulkin kanssa omalla äidinkielellä, mutta tulkki on paikalla juuri sitä varten, että viittomakielinen huomataan. Hienoin tilanne on, jos tulkkia ei tarvita ollenkaan. Usein kuulevat ovat rohkeasti elehtineet itse tai opetelleet joitain perusviittomia, joilla pystyvät kommunikoidaan suoraan viittomakielisen kanssa. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

Kenttälä on sitä mieltä, että viittomakielisen tulisi olla ykkönen. Viime kädessä juuri viittomakielinen on oman elämänsä asiantuntija. Viittomakieliset ovat myös keskenään hyvin erilaisia yksilöitä, joten paras tapa ratkaista mieltä askarruttavat kysymykset tai haasteet on kysyä suoraan viittomakieliseltä itseltään mikä hänen mielestään olisi paras tapa toimia. Usein viittomakieliset myös kertovat aktiivisesti itse itsestään ja tulkin käytöstä. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

2.3.2 Tulkin ammattietiikka ja tulkkaukseen valmistautuminen

Tulkeilla on oma ammattieettinen säännöstönsä, jota kaikki rekisteröidyt tulkit ovat velvollisia noudattamaan. Ammattisäännösten rikkominen voi johtaa toimenpiteisiin. Tulkin tärkeimpiä eettisiä sääntöjä ovat muun muassa ehdoton vaitiolovelvollisuus ja asiakkaiden itsenäisyyden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja tukeminen. Tulkki on myös puolueeton. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2015.)

Työprosessin alussa on hyvä kertoa koko työryhmälle tulkin vaitiolovelvollisuudesta ja ammattieettisistä säännöistä. Näin tulkin läsnäolo koetaan turvalliseksi ja yhteiset pelisäännöt tulevat selviksi. Usein taidealoilla käsitellään henkilökoh-
taisia asioita, joten on hyvä jos työryhmä pystyy rakentamaan luottamuksen
tulkkiin ja tulkista tulee ”näkymätön”. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

Tulkki valmistautuu aina tulevaan työhönsä ajoissa ja ottaa selvää tulkkauksen
ja työskentelyn sujuvuuden kannalta tarpeellisista käytännön järjestelyistä. Tul-
kin tarvitsee tietää etukäteen kuinka suuresta tulkkaustyöstä on kyse ja millaiset
työajat tulevat olemaan. Tulkkaustilanteen kestäessä yli kaksi tuntia tai mikäli
tulkkaustilanne luokitellaan haastavaksi, tulkki tarvitsee itselleen tulkkiparin.
Haastaviksi tulkkaustilanteiksi voidaan luokitella tilanteet, joissa puhujia on usei-
ta tai tulkkauksen sisällön tiedetään kuormittavan tulkkia henkisesti ja kognitiivi-
sesti. Esimerkiksi teatteri- ja opiskelutulkkaus kuuluvat tähän luokitukseen.
(Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2015.)

Ohjaajan, viittomakielisen ja tulkin välinen yhteistyö on tärkeää, jotta tulkkauk-
sen laatu pysyy mahdollisimman korkeana ja tieto kulkee mahdollisimman hyvin
kaikkien osapuolten välillä. Mikäli ohjaaja aikoo käyttää harjoitusten aikana esi-
merkiksi tekstimateriaalia, tulkin olisi hyvä tietää tästä. (Heidi Kenttälä
23.3.2015.) Tarvittaessa tulkki voi näin valmistautua etukäteen katsomalla ma-
teriaalin läpi hahmottaakseen paremmin sisällön ja käytettävän sanaston.

2.3.3 Teatteriesityksen tulkkaaminen

Kun tulkki valmistautuu teatteriesityksen tulkkaamiseen, hän ottaa ensin yhteyt-
tä puhelimitse esityspaikkaan tai esiintyjään ja pyytää käsikirjoitusta etukäteen
luettavaksi (Heidi Kenttälä 23.3.2015). Käsikirjoituksen saaminen etukäteen
edesauttaa paremman tulkkauslaadun toteutumista ja tulkki voi käsikirjoitukses-
ta selvittää itselleen keskeisimmät asiat: henkilöt, tarinan, aikakauden, sijainnin
ja esityksen tyylilajin. Kaikki edellä mainittu vaikuttaa tulkkaukseen siten, että
tulkki osaa valita oikean viittomistyylin ja aksentin ja osaa itse tulkkaustilantees-
sa rekisteröidä näyttelijöiden puheen mahdollisimman kuvaavasti. Tulkkausti-

lanteen jälkeen tulkki on velvollinen hävittämään kaiken käyttämänsä materiaalin.

2.3.4 Tulkin paikka ja valaistus

Tulkeille olisi hyvä järjestää paikka, jonne viittomakielisellä on esteetön näkyvyys ja josta on hyvä kuuluvuus (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2015). Kenttälä tähdentää, että tulkin sijoittamisessa tärkeintä on kuunnella ensin viittomakielisen asiakkaan toiveita ja sen jälkeen käydä neuvotteluja. Tulkit voivat tarvittaessa liikkua ja vaihtaa paikkaa. Kenttälän oman kokemuksen mukaan harjoitteiden tulkkaaminen on usein tulkeille fyysisesti haastavaa, joten työssä vaaditaan tulkeiltakin hyvää kuntoa, herkkyyttä ja tilannetajua. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

Jos kyse on esityksen tulkkaamisesta viittomakieliselle katsojalle, Kenttälän mukaan sekä katsojan että ohjaajan olisi hyvä neuvotella istumapaikan valinnasta. Kenttälä on päätenyt tulkkina tilanteisiin, joissa ohjaaja on pelästynyt tulkkien sijoittamista näyttämön viereen. Tämän Kenttälä laittaa tiedonpuutteen piikkiin.

Toisaalta ymmärrän, että ohjaajasta saattaa tuntua siltä kuin hän joutuisi tinkimään taiteellisesta visiostaan tulkkien ilmestymisen takia. Pelko on kuitenkin täysin turha. Olimme esimerkiksi kerran tulkiparini kanssa tulkkaamassa niin, että istuimme lavan reunalla ja meillä oli oma tulkkivalo. Kukaan yleisöstä ei edes huomannut meidän läsnäoloamme saati keskittynyt meihin. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

Ihannetilanne olisi, jos tulkin paikasta voitaisiin sopia yhdessä hyvissä ajoin. Tulkit eivät vie paljon tilaa, yleensä tarvitaan vain kaksi tuolia sekä nuottiteline, johon tulkit voivat laittaa esityksen käsikirjoituksen. Lisäksi tulkeille tarvitaan oma tulkkausvalo, joka valaisee vähintään tulkin kasvot ja kädet oikeasta suunnasta. Tulkki, viittomakielinen, valomestari ja mahdollisesti ohjaaja voivat tavata esimerkiksi puoli tuntia ennen esityksen alkua ja katsoa yhdessä tulkille paikan. Tärkeintä on pysyä avoimena ja käydä vuoropuhelua jokaisen osapuolen välillä. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

2.3.5 Tulkin työaika ja tauot

Tulkkiparin tehdessä yhteistyötä tulkit yleensä sopivat keskenään tulkkausvuoroista. Kun toinen tulkki tulkkaa, toisella on tukivuoro. Tukivuoron aikana tulkki ei ole tauolla tyhjin käsin, sillä tulkki tarvitsee aina rankan kääntämisen jälkeen aikaa palautumiseen ja tarvittaessa tukivuorossa oleva tulkki voi auttaa tulkkausvuorossa olevaa tulkkia. Tulkkien vuorottelun lisäksi olisi hyvä antaa taukoja tarpeen mukaan esimerkiksi parin tunnin välein. Yhtäjaksoinen tulkin seuraaminen voi käydä myös viittomakieliselle raskaaksi. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

3 INTERKULTTUURINEN KOMPETENSSI

Tässä luvussa avaan interkulttuurisen kompetenssin käsitettä ja pohdin sen soveltamista ohjaajantyöhön kuurojen ja kuulevien maailmojen kohdatessa. Käytän pohdinnassani havainnollistavina esimerkkeinä teatteriohjaaja-näyttelijä Lars Otterstedtin ja viittomakielen tulkki Heidi Kenttälän haastatteluja.

3.1 Interkulttuurisuus

Katrin Goldstein-Kyaga ja Maria Borgström kirjoittavat, että interkulttuurisuudessa on kyse kunnioituksesta, hyväksynnästä ja sovittelusta, sosiaalisen yhdenvertaisuuden saavuttamisesta. Jokaisella on oikeus tulla kohdelluksi samanarvoisesti sukupuoleen, vammaisuuteen, syntyperään tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta. Etnisille ryhmille interkulttuurisuus on kulttuurin tunnistamista ja oikeutta tasavertaiseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. (Thid 2011, 5.)

Interkulttuuriset vuorovaikutustaidot ovat nykymaailmassa tärkeitä. Messnerin ja Schäferin (2012) mukaan interkulttuurisuus on kykyä kommunikoida tehokkaasti ja asiallisesti muista kulttuureista tulevien ihmisten kanssa. Kulttuuriset eroavaisuudet eivät enää ole sidoksissa ainoastaan tiettyyn maahan tai kansaan, vaan kulttuurit voivat erota toisistaan saman yhteisön sisällä tai jopa samassa perheessä. Kulttuurierot voivat näyttäytyä eettisinä, etnisinä, maantieteellisinä, historiallisina, moraalisinä, poliittisinä tai uskonnollisina eroavaisuuksina. Interkulttuurinen kompetenssi on paitsi empatiakykyä ja ymmärrystä toisen ihmisen käyttäytymis- ja ajattelutapoja kohtaan, myös taitoa ilmaista omaa ajatteluansa muille. Kulttuurien kohdatessa interkulttuurisuudesta tietoinen ihminen ymmärtää vieraasta kulttuurista tulevan henkilön kulttuurisidonnaista taustaa todellisuuden hahmottamisen, ajattelun, tunteiden ja toiminnan takana. (Messner & Schäfer 2012, 41.)

3.2 Interkulttuurinen kompetenssi ohjaajantyössä

Ruotsalainen näyttelijä, ohjaaja ja näyttelijäntäytönopettaja Lars Otterstedt on työskennellyt useissa erilaisissa työryhmissä, joissa hän on päättänyt pohtimaan kulttuurienvälistä kommunikaatiota käytännön esimerkkien kautta. Viittomakielinen Otterstedt sanoo työryhmän sisällä vallitsevan täydellisen tasa-arvoisuuden olevan ehkä utopistinen ajatus, mutta hänelle kyse on enemmän hankaluuksien tiedostamisesta. Siitä että on jatkuvasti tarkkaavainen sen suhteen mihin itse kiinnittää huomiota ja toisaalta mitkä asiat vaatisivat huomiota. Ohjaajan tulisi nähdä omana työnään pyrkimys reiluun palautteen jakamiseen, uteliaisuuteen ja jokaisen näyttelijän kohtaamiseen. (Lars Otterstedt 24.3.2015.)

Otterstedtin avainsana on ”kohtaaminen”. Työskentelyprosessin sisällä syntyy erilaisia kohtaamisia: omien ajatusten kohtaaminen, tekstin kohtaaminen, näytelmän roolien kohtaaminen, skenografian ja valon kohtaaminen, ihmisten ja näyttelijöiden kohtaaminen ja niin edelleen. Otterstedtin mukaan kohtaamisissa ilmaantuu konflikteja, jotka tuottavat energiaa. Energia muodostaa tiloja, joissa asiat tapahtuvat ja joissa niitä työstetään. Useita pieniä tiloja voidaan siten simultaanisesti prosessoida isommissa tiloissa. Kohtaamisia tapahtuu myös eri prosessien välillä silloin, kun ne kohtaavat, vaikuttavat toisiinsa ja muuttuvat. Otterstedt ei siten näe interkulttuuriseen kompetenssiin mitään konkreettista valmista mallia, mutta kaikkien näiden prosessien keskinäinen vuorovaikutus ja arviointi nousee keskeiseksi. (Lars Otterstedt 24.3.2015.)

Otterstedtin mukaan on ohjaajan työskentelyn kannalta eduksi, jos kuuleva ohjaaja työskennellessään kuuron näyttelijän kanssa ponnistelee enemmän *nähdäkseen* ja yrittää nähdä tilanteet niin kuin kuurot ne näkevät. Katsoi kuuro sitten viittomakielen tulkkia, ohjaajan esimerkkiä, käsikirjoitusta tai kanssanäyttelijää tämän lukiessa tekstiä. Otterstedt vihjaa, että ohjaaja voisi kokeilla kuulosuojaimia päivän tai parin ajan ymmärtääkseen miltä tuntuu saada kaikki informaatio näköaistin kautta. Olisi myös hyvä interkulttuurisen kompetenssin kannalta, jos ohjaaja opettelisi vähän viittomakielisiin liittyviä käsitteitä, joita löytyy runsaasti. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi audismi (=kuurojen syrjintä),

deafhood (=kuurotietoisuus), kuurojen kulttuuri, viittomakieli ja kuurojen historia. (Lars Otterstedt 24.3.2015.)

Käytännön työskentelyn aikana kahden keskenään erilaisen informaation vastaanottokanavan ja kielen eroavaisuudet nousevat esiin. Vuorovaikutustilanteen helpottamiseksi vaaditaan sillanrakennustaitoja ja kompromisseja molemmilta osapuolilta. Otterstedt huomauttaa, että ohjestamiseen tulisi kiinnittää huomiota, sillä ohjaajan puhe tulee kuurolle näyttelijälle viittomakielen tulkin kautta.

Suurin osa kuulevista ohjaajista oppii itse nopeasti huomaamaan milloin on sopiva hetki ohjeistukselle. Jokaisella ohjaajalla on tietysti oma työskentelytyylinsä, mutta mitä olen itse huomannut niin tulkit ovat juosseet näyttämölle joka kerta kun ohjaaja on puhunut. Osittain siksi että näyttämöllä on ollut parempi valaistus, osittain siksi että tulkeille on helpompaa siten viitata eri tilanteisiin ja asioihin, mitä näyttämöllä on, toisin kuin istuen koko ajan ohjaajan vieressä. Aina vain parempi, jos ohjaaja on itsekin tullut näyttämölle jolloin tulkki seisoo lähellä ”lähdettä”. Silloin saa paremmat olosuhteet ymmärtää ohjaajan ohjeita, palautetta ja pyrkimyksiä. (Lars Otterstedt 24.3.2015.)

Kenttälä haluaa vetää huomion tulkista suoraan viittomakieliseen ja kannustaa ohjaajaa ja viittomakielistä luomaan keskenään välittömän suhteen. Ohjaaja voi halutessaan esimerkiksi opetella muutamia hyödyllisiä viittomia, joita hän voi käyttää ohjaustilanteessa hyödykseen. Näin tulkin ei tarvitsisi jatkuvasti hypätä näyttämölle keskeyttämään näyttelijän fokusta. Tulkki kuitenkin pyrkii kääntämään kaiken mitä sanotaan ja kesken läpimenon tulevat kommentit saattavat vain viedä näyttelijän huomion siitä mitä näyttämöllä tapahtuu ja rooli putoaa. Ohjeistuksen voi koota myös lyhyiksi kokonaisuuksiksi, jonka voi antaa näyttelijälle esimerkiksi kohtauksen läpimenon jälkeen. Näin viittomakielinen näyttelijä voi rauhassa keskittyä roolin ja kohtauksen rakentamiseen ilman keskeytyksiä. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

Ohjeistuksen ajoittaminen sopivaan saumaan on ollut myös Otterstedtille ohjaajana haaste.

Tapahtui siis päinvastaisesti niin, että minä kuurona ohjaajana en pystynyt täyttämään kuulevan näyttelijän tarvetta saada jatkuvaa palautetta harjoitusten aikana. En myöskään pystynyt antamaan palautetta heidän työskentelystään äänen kanssa. Työskentelin kahden kuulevan ja kahden kuuron näyttelijän kanssa. Seurasin minulle luontevinta työskentelytapaa, eli alussa annoin ohjeet siitä minä kohtauksen kanssa työskennellään, mihin tilanteisiin ja mihin asioihin näyttelijöiden pitäisi kiinnittää huomiota. Kun kohtaus oli vedetty läpi, keräännymme yhteen ja kävimme yhdessä prosessia läpi. Annoin näyttelijöille palautetta ja he sai-

vat tilaisuuden reflektoida ja keskustella omista ajatuksistaan ja ideoistaan. Sen jälkeen palasimme kohtaukseen ja jatkoimme sen työstämistä pidemmälle. Suurin piirtein harjoitukset näyttivät tältä. Ymmärsin pian, että kuulevat näyttelijät eivät olleet tyytyväisiä tähän. En voinut myöskään antaa heille palautetta heidän äänestään. Meillä oli toki monta keskustelua aiheesta, mutta vasta kun näyttelijät pääsivät muutamaksi tunniksi työskentelemään kuulevan ohjaajan kanssa näin selkeästi kuinka homma toimi. Ohjaaja puhui näyttelijöille penkiltään antaen usein palautetta. Kuulevat näyttelijät pääsivät keveästi roolinsa sisään ja pois siitä samalla kun keskustelivat ohjaajan kanssa. Oli myös mielenkiintoista nähdä kuurojen näyttelijöiden turhautuminen ja ärsyntyminen tässä heille sopimattomassa työskentelytavassa. Tästä tuli minulle ahaa-elämys. Kiitos erilaisten kieltemme ja odotustemme, jotka tulevat toisinaan aivan eri suunnista. (Lars Otterstedt 24.3.2015.)

Improvisaatio luo omat haasteensa käytännön harjoitteluun. Kun valmista tekstiä ei ole vaan sisältö tuotetaan spontaanisti, viittomakielinen näyttelijä on usein tulkkausolosuhteiden vuoksi astetta muita jäljessä. Vaatii viittomakielen tulkilta erityistä herkkyyttä olla tilanteessa läsnä ja kykyä reagoida nopeasti, jotta improvisaatiosta tulisi mahdollisimman autenttinen kokemus sekä viittomakieliselle että hänen kanssanäyttelijöilleen. Koska tulkki välittää informaation aina pienellä viiveellä, kuuro ei pysty reagoimaan tilanteisiin välittömästi. Tulkit ovat erilaisia ja jokaisella on oma työskentelytapansa, joten tieto välittyy eri tavalla. Tulkki ei voi myöskään keskeyttää tilannetta ja pyytää näyttelijöitä toistamaan repliikkiään, mikäli tulkki ei kuule tai saa selvää puheesta. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

Kenttälä ehdottaakin ratkaisuksi improvisaatioharjoitteiden soveltamista kulttuurieroihin sopivaksi. Säännöistä riippuen näyttelijät voivat sopia etukäteen keskenään jonkinlaisista merkeistä, jotta viittomakielinen pysyy kärryllä. Improvisaatioharjoitteet voisivat perustua myös täysin visuaalisuuteen. Ihannetilanteessa tulkkia ei tarvittaisi improvisaatiossa ollenkaan, vaan näyttelijät tulisivat toimeen keskenään ja kuuro voisi keskittyä täysin itse toimintaan. Mikäli tulkki on improvisaatiossa mukana, voidaan etukäteen sopia missä olisi hyvä paikka tulkille tai toteutetaanko tulkkaus esimerkiksi varjotulkkauksena, eli tulkki kulkisi puhujien perässä lähellä ”lähdettä”. (Heidi Kenttälä 23.3.2015.)

4 INTERKULTTUURISUUS NÄYTTÄMÖLLÄ

Tässä luvussa esittelen interkulttuurista kompetenssia suhteessa yleisöön. Käytän käytännön esimerkkinä Teater Manun Turussa vuonna 2014 kuurojen pohjoismaisella kulttuurifestivaalilla esittelemää ääniprojektia ja inspiraatioita sen takana.

4.1 Teater Manu: Mitä on ääni, mitä on hiljaisuus?

Vuonna 2014 norjalainen kuurojen teatteri Teater Manu käynnisti kuuden nuoren taiteilijan ja neljän työpajan vetäjän yhteistyöprojektin *Hva er lyd, hva er stilhet?* Projektin päämääränä oli tutkia ääntä esittävän taiteen elementtinä ja luoda uusia lähestymistapoja äänimaailman kokemiselle teatterissa. Projektinjohtaja Megan Matovich Noddeland ja valokuvaaja Belinda Stoe taustoittivat tutkimusaiheensa lähtökohtia.

Monet kuurot assosioivat äänen kuulevien kommunikointitapaan ja heidän todellisuuteensa. Ääni mielletään helposti muistutukseksi toiseudesta, ulkopuolisuudesta ja kuulevien ihmisten ”röyhkeydestä” kuurojen todellisuutta kohtaan. (Teater Manu 1.8.2014.)

Useille kuuroille ääni itsessään on jo suuri tabu. Omaa ääntä hävetään ja ääntä ei aina hyväksytty luonnolliseksi osaksi kuurojen todellisuutta. Äänimaailman vieraus juontaa juurensa oralismin aikaan, jolloin kuurojen opetuksessa suositettiin puheopetusta viittomakielisen opetuksen sijasta. Aikanaan suosittu oralismi kielsi viittomakielen käytön kokonaan ja pakotti kuurot opettelemaan puhumista ja artikulointia sen sijaan, että he olisivat voineet opiskella ja hahmottaa todellisuutta omalla äidinkielellään. Monille kuuroille jäi oralismin ajasta ikäviä muistoja ja sukupolvet ovat kantaneet samaa vierauden tunnetta mukanaan.

Oralismin aikana eläneet kuurot ovat muistelleet, kuinka heidän ääntään on haukuttu rumaksi ja kuulevien on sanottu nauravan kuurojen äänelle. Jotkut kuurot opettelivat puhumaan ilman ääntä, jotta omaa ääntä ei tarvitsisi hävetä. (Salmi & Laakso 2005, 197-198.)

Yhdysvaltalainen syntymäkuuro äänitaiteilija Christine Sun Kim kritisoi äänen omistajuutta ja kysyi Teater Manussa pitämässään työpajassa voiko äänietiketistä oppia ulos.

Varttuessani kyseenalaistin jatkuvasti äänen omistajuutta. Ihmiset, joille ääni on saatavilla, luonnollisesti omistavat sen ja heillä on myös valta siihen. Oli kaikenlaisia konventioita siitä millainen ääni on sovelias. Minua käskettiin olemaan hiljaa. Älä röyhtäile, älä laahusta, älä metelöi. Opin suhtautumaan heidän ääneensä kunnioittavasti. Näin äänen heidän omaisuutenaan. Nyt reklamoin äänen omakseni ja haastan sen oikeaoppisuuden. (Christine Sun Kim 2011.)

Teater Manun ääniprojektissa työryhmä lähti liikkeelle äänen määritelmästä. Ensimmäisen määritelmän mukaan ääni on paineaaltojen synnyttämä aistihavainto korvassa. Kun korva vastaanottaa paineaallon, syntyy kokemus äänen kuulemisesta. Toisen määritelmän mukaan ääni itsessään on paineaalto ja aistihavainnot, kuuleminen ja tunteminen, ovat paineaallon seuraus. Kun ääniaalto syntyy, ihminen vastaanottaa sen aistihavaintojensa kautta kuulemalla äänen korvissaan tai tuntemalla äänen sekä ilmassa että ympäröivissä objekteissa. Jos tarkastellaan jälkimmäistä lähestymistapaa, mitä uusia keinoja tai korvaavia ilmaisutapoja äänen kokemiselle voisi teatterissa tuottaa? (Teater Manu 1.8.2014.)

4.2 Ääni energiana tilassa

Äänisuunnittelija Erik Hedinin työpajassa tutkittiin äänen vaikutusta. Hedin on aikaisemmin urallaan ehtinyt olla useammassa Teater Manun tuotannossa mukana. Hedin kertoo Teater Manun kanssa työskentelyn antaneen hänelle uuden ja syvemmän käsityksen suhteestaan ääneen: ääni on paljon muutakin kuin pelkästään kuulemistä. Hedin kehitti erilaisia tapoja kokea esitysten äänimaailmaa. (Teater Manu 1.8.2014.)

Esityksessä *Jeg var Fritz Moen* näyttelijän puhuessa mikrofoniin hänen äänensä muutettiin valosignaaleiksi. *Pinokkiossa* kaiuttimilla välitettiin valtavia määriä ilmanpainetta yleisöön, joka tunsi äänienergian värähtelynä. *Jaakossa ja puvunvarressa* näyttelijän kenkiin asennettiin lähettimet. Kun näyttelijä tömisteli näyttämölle, lähettimistä välitettiin signaaleja vahvistimiin ja koko yleisö tunsi

näyttelijän saapuvan. Hedin korostaa, että jos ajattelisimme äänienergiaa enemmän paineaaltoina tilassa, saisimme siitä yhden suuren vaikuttajan teatterituotantoihin, kirjoittajille, taiteilijoille ja yleisölle. (Teater Manu 1.8.2014.)

4.3 Ääni tunnevaikuttajana

Arkkitehti Jeffrey Mansfieldia kiinnostaa erityisesti äänen ja musiikin vaikutus ihmisen mielialaan. Mansfieldin mukaan ääni ei ole pelkästään paineaaltoa tai kuulemista, vaan se voidaan nähdä myös ihmisten tunteisiin vaikuttajana. Lap-suudesta tuttu musiikki voi saada meidät kyynelsilmin muistelemaan menneitä ja kauhuelokuvassa kuulemamme melodia voi saada ihomme kananlihalle. Jos tarkastelisimme ääntä ”tunnevaikuttajana”, voisimme tutkia muitakin vaikuttajia jotka sopisivat juuri kuuroille. (Teater Manu 1.8.2014.)

Mansfield esittelee omia ehdotuksiaan muiksi tunnevaikuttajiksi. Valoilla ja vä-reillä on suuri vaikutus ihmisten mielialaan, aivan kuten musiikillakin. Mansfield näytti työryhmälle kaksi samanlaista kuvaa, jossa pieni poika kiipeää puuhun ja puun vieressä on polkupyörä. Ainoa ero kuvissa oli se, että toinen oli oranssilla pohjalla ja toinen sinisellä pohjalla. Sininen väri sai katsojan näkemään kuvan tilanteen pelottavana ja pimeänä, kun taas oranssi väri toi kuvaan lämpöä ja valoa. (Teater Manu 1.8.2014.)

Toisessa kuvaparissa oli kaksi erilaista kuvaa. Ensimmäisessä nuori pari piti toisiaan kädestä. Heidän takanaan näkyi varjo, jossa nuoret suutelivat. Toises-sa kuvassa keski-ikäinen bisnesmies piteli selästään kasvoillaan tuskainen ilme. Miehen takana nousi pitkä Nosferatu -elokuvasta tuttu ikoninen varjo. Mansfield halusi osoittaa kuvillaan, että varjoilla ja symboleilla voidaan leikitellä antaen lisää informaatiota yleisön tulkittavaksi. (Teater Manu 1.8.2014.) Valojen ja var-jojen, värien ja symbolien, takaumien ja toiston avulla voidaan rakentaa esityk-seen uusia kerroksia, jolloin esityksen konkreettinen muoto voi tukea tarinaa visuaalisin keinoin äänimaailman lisäksi tai sen korvaajana.

4.4 Kuuron todellisuus

Amerikkalainen teatteriohjaaja ja skenografi Ethan Sinnott kertoo kuurouden vaikuttaneen hänen työskentelyynsä siten, että hän lähestyy yksittäisiä lavasteita näyttämön ympäristönä, jolla on kyky näennäisesti muuttaa itseään näyttelijöiden liikuttamien näyttämöllisten elementtien kautta. Sen sijaan että Sinnott tyytyisi tavanomaisiin lavasteisiin yhdistettyyn visuaaliseen inertiaan ja staattisuuteen, hän pyrkii luomaan valojen ja koneiden avulla visuaalista rytmiä ja virtausta, joka itsessään on musikaalista. (Ethan Sinnott 2015.)

”Annetaan yleisön olla kuuro kanssamme.” (Teater Manu 1.8.2014.)

Sinnott tarkoittaa yleisön kuurouttamisella sitä, että kuurojen teatterissa näyttämön pitäisi kuvata kuurojen todellisuutta. Monet ääneen perustuvat elementit ja paranteesit eivät aina välity kuuroille katsojille tai toimi kuurojen todellisuudessa. Sinnott antaa tästä muutaman esimerkin.

William Shakespearen *Julius Caesarissa* kaksi miestä haluavat suunnitella keskenään kuinka murhata Caesar, mutta Caesar ystävineen on samassa huoneessa. Kuulevien käsikirjoituksessa kaksi miestä odottavat, että Caesar ystävineen poistuvat ensin huoneesta ja alkavat sitten suunnitella murhaa. Kuinka tämä toteutuisi kuurojen käsikirjoituksessa? Sinnot vastaa: Caesar ystävineen voi olla huoneessa. Kaksi miestä keskustelee hänen murhaamisestaan viittomakielellä silloin, kun Caesar ja hänen ystävänsä eivät katso heihin päin. (Teater Manu 1.8.2014.)

Toisessa esimerkissä Sinnott kiinnittää huomiota kauhuelokuvien tapaan käyttää ääntä hyväkseen. Sinnottin mukaan kuuleville voi olla pelottavaa kuulla jotakin mitä ei voi nähdä. Kuulevien käsikirjoituksessa ryhmä kuulee askeleiden ääniä ullakolta. He *tietävät* ettei siellä ole ketään. Kuurojen käsikirjoituksessa ryhmä näkee pölyrivien laskeutuvan katosta, rivi kerrallaan. (Teater Manu 1.8.2014.)

Siinä missä kuuleva ihminen tietää teeveden olevan valmis teepannun viheltäessä, kuuro näkee pannusta nousevan paksun höyryn ja pääättelee teeveden

valmiiksi. Myrskyisällä säällä kuuleva kuulee ukkosen pauhun, ikkunaan koputtavien oksien äänen ja sateen ropinan. Kuuro taas näkee märät ikkunat, värisevät lamput ja salamoinnin sekä tuntee ukkosen jyrinän kehossaan. Sinnottin esimerkit kertovat kuurojen ja kuulevien erilaisesta herkkyydestä tarkkailla ympäristöään ja saada tietoa. Sinnottin mukaan näyttämöllä pitäisi kuvata kuurojen kokemuksia ja kuurojen todellisuuden realiteetteja. (Teater Manu 1.8.2014.)

5 YHTEENVETO

Interkulttuurisen kompetenssin käsite rinnastetaan usein monikulttuurisuuteen ja käsitteet sekoittuvat helposti keskenään. Siinä missä monikulttuurisuus on taipuvainen korostamaan kulttuurien välisiä eroavaisuuksia, interkulttuurisuus juhlistaa kulttuurien moninaisuutta ja toimii dialogina eri kulttuurien välillä. Tässä opinnäytteessä olen määritellyt interkulttuurisen kompetenssin keskenään kommunikaation eri ulottuvuuksia käyttävien kulttuurien väliseksi positiiviseksi vuorovaikutukseksi ja rakentavaksi kuriositeetiksi. Voidaanko interkulttuurisen kompetenssin siivin rakentaa universaalia vuorovaikutusta teatterissa sekä työryhmän sisällä että esityksen ja yleisön välillä?

Mielestäni voisi ajatella, että kuurojen ja kuulevien välinen kommunikaatio toimii kummallekin kulttuurille edullisimmin silloin, kun molemmat tulevat toisiaan vastaan ja ovat valmiita neuvottelemaan kompromisseista. Molempien todellisuus tulisi tiedostaa ja ottaa vastaan, jotta sillanrakentaminen voisi olla mahdollista. On tärkeää pyrkiä osapuolten avoimuuteen ja kuuntelemiseen. Työskentelyprosessissa tulisi kiinnittää huomiota työryhmän keskinäiseen yhdenvertaisuuteen. Esityksen ja yleisön dialogissa voitaisiin taas keskittyä ratkomaan niitä haasteita, joita kahden keskenään erilaisen todellisuuden yhdistäminen tuottaa. Pohdittaessa näyttämöllisiä ratkaisuja voitaisiin pitää mielessä kysymys: miten minä kokisin tämän esityksen, jos olisin kuuro/kuuleva?

Omaa näkökulmaa vaihtamalla saadaan kokonaan uusi perspektiivi omaan taiteelliseen työhön. Tarkkaavaisuutta harjaannuttamalla voidaan oppia poimimaan päivänvaloon ne asiat, jotka itsestä tuntuvat itsestäänselvyyksiltä, mutta toiselta saattavat jäädä kokonaan huomaamatta. Loppuun haluaisin listata kahdeksan seikkaa, jotka olisi tärkeää muistaa molemminpuolisen vuorovaikutuksen edesauttamiseksi.

- Ota etukäteen selvää muutamista viittomakielisyyteen ja kuuroihin liittyvistä käsitteistä, niin pääset hyvin perille siitä millaisen kulttuurin kanssa olet tekemisissä.

- Pyri heti alusta lähtien luomaan välitön kontakti viittomakieliseen. Kysy, juttele, ole utelias! Mieltä askarruttavissa asioissa kysy viittomakieliseltä miten hänen mielestään olisi paras toimia.
- Huolehdi siitä että tilassa on hyvä valo. Pyri työskentelemään ja kohtamaan näyttelijät sellaisissa muodostelmissa, joissa viittomakielisellä on suora näköyhteys kaikkiin.
- Ole tarkkaavainen ja kuuntele silmilläsi tilannetta. Ole valmis sovelta-
maan harjoitteita tarvittaessa ja mieti milloin ja millaisissa erissä syötät
uusia ohjeita tai palautetta viittomakieliselle.
- Pyri uteliaisuuteen ja kysy miten viittomakielinen itse kokee kunkin tilan-
teen. Voit verrata tätä muiden kokemukseen ja käyttää hyödyksi.
- Tiedosta kuuron todellisuus. Mieti millaisia impulsseja syötät viittomakie-
liselle ja mitä näyttämöllisiä efektejä voidaan kuuron todellisuuden ympä-
rille rakentaa.
- Kunnioita viittomakielen tulkin työtä. Huolehdi siitä, että tulkki saa tarvit-
tavan materiaalin katsottavakseen riittävän ajoissa. Älä häiritse tulkin
tulkkausrauhaa esimerkiksi käyttämällä häntä esimerkkinä.

LÄHTEET

Messner, W. & Schäfer, N. 2012. The ICCA Facilitator's Manual. Intercultural Communication and Collaboration Appraisal. Lontoo: Globus.

Salmi, E. & Laakso, M. 2005. Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Thid, E. 2011. Att vara lärare med interkulturell kompetens. En kvalitativ studie med förskolelärare/lärare som gått interkulturell lärarutbildning. Huddinge: Södertörns Högskola. Saatavissa: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:473376/FULLTEXT01.pdf>

World Federation of the Deaf 2015. Who are we? Viitattu 25.3.2015 <http://wfdeaf.org/> > About us > Who are we?

Kuurojen Liitto 2015. Viittomakieliset. Viitattu 25.3.2015 <http://www.kl-deaf.fi/> > Viittomakieli > Viittomakieliset

Suomen Viittomakielen tulkit ry 2015. Viittomakielen tulkin ammattisäännöstö. Viitattu 23.3.2015 <http://www.tulkit.net/> > Viittomakielen tulkit > Ammatti > Viittomakielen tulkin ammattisäännöstö.

Kuurojen Liitto 2010. Kysymyksiä ja vastauksia kuuroudesta ja viittomakielestä. Viitattu 23.3.2015 http://www.kl-deaf.fi/File/50c7df7d-f6c9-40f6-8665-5221360f8cdc/brochure_web.pdf

Kela 2015. Vammaisten tulkkauspalvelut. Viitattu 25.3.2015 <http://www.kela.fi/> > Henkilöasiakkaat > Vammaistuet > Vammaisten tulkkauspalvelut

Teater Manu 2015. Hva er lyd, hva er stillhet. Viitattu 23.3.2015 <http://lyd.teatermanu.no/> > Om oss

The Selby 2011. Christine Sun Kim, A Selby Film. Viitattu 23.3.2015 <https://vimeo.com/31083172>

Ethan Sinnott 2015. Viitattu 24.3.2015 <http://www.ethansinnott.com/> > About

Painamattomat lähteet

Otterstedt, Lars. 2015. Videohaastattelu 24.3.2015. Haastattelijana Noora Karjalainen.

Kenttälä, Heidi. 2015. Haastattelu 23.3.2015. Haastattelijana Noora Karjalainen.

Teater Manu. 2014. Luento aiheesta "Hva er lyd, hva er stilhet?" 1.8.2014. Turku.

